

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
IV

Neşir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
IV

İstanbul - 1984

Sahibi : ENDERUN KİTABEVİ adına İsmail Özdoğan

Yazı İşleri Sorumlusu : Nejat Göyünç

Basıldığı Yer : Edebiyat Fakültesi Matbaası

Adres : ENDERUN KİTABEVİ, Beyaz Saray No. 46

Beyazıt - İstanbul

Ahmet Yaşar Ocak, *XIII. Yüzyılda Anadolu'da Baba Resul (Babailer) İsyanı ve Anadolu'nun İslamlaşmasındaki Yeri* (İstanbul, Dergâh Yayınları, 1980).

Strasburg Üniversitesinde yapılan bir doktora çalışmasının bir bölümünden oluşan bu kitap, hem kullanılan kaynaklar, hem de sonuçlar açısından önemlidir. Araştırmacı, ilk olarak Fuat Köprülü'nün ortaya attığı varsayımları benimsemiş ve etraflıca bunların üzerinde durmuştur. Kalenderi, Haydari, Yesevî dervişlerinin daha sonra 'Rûm abdalları' diye bilinen çevrelerin oluşmasındaki yeri, 'Rûm abdalları'nın Osmanlı beyliğinin oluşmasındaki rolü, Türkmen babalarının faaliyetlerinde Şamanizm kalıntılarının önemi, bu temel varsayımlardan bir kaç tanesidir. Hatta bu kitap, bir üniversite yayını olarak çıksaydı, bu sorunlarla ilgili bölümlerin, kısa kesilmesi önerilebilirdi. Ancak daha geniş bir okuyucu kitlesine dönük olan bir yayında meslekdaşlar arasında genel kabul gören bu varsayımların da teker teker açılması herhalde yararlı olmuştur.

Yazar, zamanında Mehmet Önder tarafından keşfedilen ve merhum Abdülbaki Gölpınarlı tarafından tanıtılan, ancak tarihi kaynak olarak kendisinden önce henüz değerlendirilmeyen 'Menâkıbu'l-kudsîye' adlı yazına kaynağı, çalışmasına esas olarak almıştır. 1240 yılında vefat eden Baba İlyas Horasanî'nin dîp torunu olan Elvan Çelebi, bu eseri, XIV. yüzyılın ilk yarısında manzume olarak meydana getirmiştir. Bunun yanısıra büyük bir şans eseri olarak yazar, Emîrci Sultan zaviyesine ait olan ve en eski belgeleri XIV. yüzyıla kadar inen 'zaviyedâr ailesi arşivi'nden yararlanabilmiştir. Bu tür koleksiyonların ne kadar kıt ve bulunduğu takdirde genellikle ne kadar kısır olduğunu bildikten sonra bu önemli buluştan dolayı yazarı içten kutlamak gerekmektedir.

Bu iki kaynaktan, ve özellikle birincisinden, Baba Resulullah isyanı konusunda bazı yanlış veya eksik olan varsayımlarımızı düzeltmek mümkün olmaktadır. Şimdiye kadar İbn Bibî'ye dayanarak Baba Resulullah diye tanınan kişinin Baba İshak olduğu, ve bunun dışında Baba İlyas'ın, daha önce Baba İshak'la yakın bir ilişkide bulunduğu halde isyanda hiç bir rol almadığı öne sürülmüştü. Oysa Elvan Çelebi, isyanda önderlik yapan kişinin Baba İshak değil, bizzat dedesinin olduğunu belirtmiştir. Üstelik, isyanın patlak verdiği kentlerden biri olan Malatya'da yaşamış bulunan Ebu'l-Fereç, Baba İshak'ı ve Baba Resul'u iki ayrı kişi gibi göstermekle, Elvan Çelebi'nin savlarını destekliyor görünmektedir. Selçuklu dönemi üzerinde çalışmamış olan bu satırların yazarı, Ahmet Y. Ocak'ın bu konudaki iddialarının geçerliliği hakkında karar vermeğe yetkili değildir. Ancak bunların üzerinde ciddiyetle durulması gerektiği, kitabın ilgili bölümünden anlaşılmaktadır.

Yazarın ortaya attığı ikinci sav, literatürde sık sık üzerinde durulan 'Baba' tarikatının, ayrı bir tarikat olarak varolmayışıdır. Derviş olarak Baba İlyas, belki Yesevîlerin etkisi altında kalarak kendini geliştirmekle beraber,

1 Bu arşiv malzemesi, yazar tarafından «Emîrci Sultan ve Zâviyesi» adlı makalesinde değerlendirilmiştir (*Tarih Enstitüsü Dergisi*, 9[1978], s. 129-208).

Ebu'l-Vefa' Bağdadi'nin kurduğu tarikata mensup kalmıştır. Babaî sözcüğünün, XVI. yüzyılda dini bir anlamdan çok, siyasi bir anlam taşıdığını vurgulayarak, yazar isyanın siyasi boyutları üzerinde durmuştur. Türkmenlerin kendilerinden uzaklaşmış ve kültür açısından İranlılaşmış olan Selçuklu devletinin yönetimine karşı isyan ettikleri gibi, Baba İlyas'ın bizzat tahta geçmeyi amaçladığı görülmektedir. Yazarın yorumuna göre göçebe ile kentli ve saray görevlileri arasındaki sosyal çatışma, isyanın esas nedeni sayılmalıdır. Babaî hareketinin dini boyutu, Baba İlyas'ın ve Baba İshak'ın yaşadıkları dönemde ikinci planda kalmıştır.

Ancak isyanın bastırılmasından sonra hareketin dini yanları ağırlık kazanmağa başlamıştır. Gerçi Baba İlyas'ın halifesi Emirci Sultan, büyük bir ihtimalle isyan sırasında hayatını kaybetmiştir. Aynı şekilde, Baba İlyas'ın beş oğlundan ancak Muhlis Paşa, Malya savaşını izleyen takibat ve katliamdan kurtulabilmiştir. Bununla birlikte, isyan sırasında faal bir rol oynamayan, fakat Babailere yakın şeyhler, hareketin dini ve kültürel plandaki devamını sağlayabilmişlerdir. Hacı Bektaş ve Şeyh Edebalı'nın bu yöndeki faaliyetleri, başta Fuat Köprülü olmak üzere çeşitli araştırmacılar tarafından daha önce vurgulanmıştır. Muhlis Paşa ve Emirci Sultan'ın 'Rum Abdalları' denilen çevreyi oluşturmaktaki rolleri ise, bu bağlamdaki bilgilerimizi zenginleştirmektedir.

Sonuç olarak bu kısa ve rahat okunan kitap, Anadolu'nun XIII-XV. yüzyıllardaki kültür tarihine yeni katkılarda bulunmuştur. Pek çok okurun eline geçmesi umulmaktadır. Ancak yayınevi, ileride yapılacak yeni baskılarda bazı rahatsız edici dizgi yanlışlarını ve 'tanıtma' bölümündeki aksaklıkları mutlaka gidermelidir.

Suraiya Faroqi

Anton (Cornelius) Schaendlinger, *Die Feldzugstagebücher des ersten und zweiten ungarischen Feldzugs: Süleyman I.* (Kanuni Süleyman'ın birinci ve ikinci Macar Seferleri harp günlükleri), Wien 1978, 138 (Giriş, Almanca tercüme, Bibliyografya, Dizin) + 64 (tıpkı-basım) sahife, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*'in 8. Ek yayını.

Viyana Üniversitesi Doğu-bilimleri Enstitüsü (Institut für Orientalistik) öğretim üyelerinden, kıymetli bilim adamı ve Osmanlı Tarihi araştırmacısı olan yazar, eserinin Giriş kısmında da belirttiği gibi, bu yayını, Viyana Milli Kütüphanesi'nin Doğu Yazmaları Bölümü'nde bulunan «*Münşeât ve bazı vekâyi-i Sultan Süleyman Han*» (Gustav Flügel, *Die arabischen, persischen, türkischen Handschriften der k.u.k. Hofbibliothek zu Wien*, Georg Olms Verlag, Hildesheim, New York 1977, Wien 1865 baskısının fotomekanik yeni yayını, I, 293, nr. 327)'nin içerisindeki Kanuni Süleyman'ın 1521 Belgrad ve 1526 Mohaç